

STJEPAN BRLOŠIĆ

KUĆNE ZADRUGE I NJIHOVE DIOBE U ĐAKOVAČKIM SELCIMA U 19. STOLJEĆU

Selci se, prema nama dostupnim podacima, prvi put spominju 1372. godine kada se navodi da je u selu zidana župna crkva sv. Martina, a kojoj su pripadala okolna mjesta. Stanovnici su bili Slaveni — Hrvati katolici, govorili su kajkavsko-podravskim narječjem (navodi Pavičić), a o čemu govore nazivi rudina sačuvanih dodanas: Tulek, Čret, Zgon, Gradišće. Radi pogodnog terena i uvjeta za život, područje Selaca vjerojatno je nastanjeno i prije 14. stoljeća. Stanovništvo se od 13. stoljeća, a vjerojatno i ranije, često mijenjalo uslijed ratova i ratnog pustošenja, bolesti ili preseljenjem vlastelina na druga svoja imanja.

Najveće poznate promjene stanovništva ovog kraja bile su kada je vlastelinstvo Bosansko-đakovačke biskupije 1239. godine dobilo posjed, a 1303. godine preseljeno u Đakovo na dobiveno imanje. Tada se iz Bosne preselio veliki broj katoličkih obitelji na posjed Vlastelinstva Biskupije. U to vrijeme u Bosni su jačali Bogumili, kojima su pristupili mnogi bosanski vlastelini i njihovi podanici, a uslijed netrpeljivosti, nesigurnosti i vjerojatno nastalih borbi, mnoge su obitelji na poziv Biskupije ili protjerane od Bogumila, prelazile Savu i dolazile u sigurnije krajeve. Vlastelinstvo ih je najprije smještalo u naseljena mjesta, pa i u Selce, a oni koji su dolazili kasnije dobivali su čestice zemljišta i pomoć u osnivanju domaćinstava. Da je bilo mnogo doseljenih obitelji govore prezimena: Bošnjaković, Bošnjak, Bosanac, Majstorović, Ivić, od kojih su neka sačuvana do danas. Od tog vremena promijenio se govor stanovnika ovog kraja i umjesto podravsko-kajkavskog prevladao je štokavski govor. U to vrijeme Selci su značajno mjesto, sa župom i zidanom crkvom sv. Martina, koja se sačuvala i za turskog doba kada joj je pripadalo i samo Đakovo. Službu božju vršili su franjevci iz Bosanske provincije.

Do druge velike promjene stanovništva došlo je u predtursko doba, te uslijed turskog osvajanja ovog kraja. Naime, nakon Mohačke bitke 29.8.1526. godine i smrti Hrvatsko-ugar-

Stjepan Brlošić, ak. kipar
umirovljeni ravnatelj, Galerija likovnih umjetnosti, Osijek

skog kralja Ladislava II., koji je ostao bez nasljednika, nastala je borba za upražnjeno prijestolje. Za prijestolje su se otimali njemački kralj Sigismund i mađarski velikaš Ivan Zapolja. Dio slavonskog plemstva podržavalo je kralja Sigismunda, a dio Ivana Zapolju. Između njihovih pristalica vođena je u Slavoniji nemilosrdna borba, sa željom uništenja protivnika, i tada su stradali mnogi stanovnici, razoreni mnogi gradovi i sela. Ivan Zapolja tražio je pomoć Turaka i s njima je 1529. godine ugovorio pomoć, ali su se oni kao saveznici zadržali na osvojenom području. Tako su Turci vrlo lako, bez većih borbi, do 1536. godine zauzeli cijelu Slavoniju. Najteže je tada bilo seljacima, jer su od njih otimali i stari i novi gospodari, kao i novodošli Turci, koje su trebali opskrbljivati. Zbog toga su mnogi bježali na zapad u sigurnija područja, a mnoge su Turci od 1530. do 1540. god. odveli u ropstvo. Po zapisima, samo 1530. godine odvedeno je iz ovog kraja oko 10.000 duša u tursko ropstvo. Mnogi su se stanovnici skrivali po šumama i močvarama da bi pobjegli od zla koje ih je zadesilo. Kada se stanje smirilo i Turci učvrstili vlast, mnogi su se stanovnici želeći mir i sigurnost pa makar pod Turcima, vraćali u svoja selišta, obnavljali gospodarstvo i prihvaćali tursku vlast. Po obavijesti biskupa fra. Marijana Marovića 1655. godine bilo je u đakovačkom kraju i dijelu broskog okružja oko 8.100 stanovnika, a neposredno nakon odlaska Turaka iz ovih krajeva samo 5.000 katolika.

Za turske vladavine cijelo Đakovačko vlastelinstvo razdijeljeno je turskim pašama, agama, begovima i njihovim službenicima koji su stanovali u Đakovu, a u kojem je bilo oko 700 muslimana. Rijetki su stanovali u selima. Svi muslimani bili su službenici, vojne starješine, vojnici, stražari, poneki trgovac ili obrtnik, ali niti jedan zemljoradnik. Oni nisu mijenjali odnose na selu, ostavljajući ih onakvima kakvi su bili ranije i od seljaka tražili davanja kakva su davali ranijim gospodarima. Muslimani se nisu miješali s kršćanima, rajom, držeći to nedostojnim. Posljednji turski vlastelin u Selcima bio je Hasi Bašić iz Đakova, kojemu su stanovnici obrađivali polja, davali desetinu, od svake kuće (odžaka) 1 forint i 20 novčića godišnje, a od svake dojeće krave pola oke masla godišnje.

Turci su u ovim krajevima vladali od 1526. do 1687. godine, tj. 161 godinu, kada su ih austrijske trupe protjerale iz ovih krajeva. Muslimansko stanovništvo iz Đakova povuklo se u Bosnu i naselilo oko Doboja, Tešnja, Teslića, Maglaja, Gračanice i sobom odveli gotovo polovinu stanovnika Đakovštine. Tijekom borbi za oslobođanje ovih krajeva od Turaka, stradali su mnogi stanovnici, neki ubijeni, neki odvedeni u ropstvo ili pobjegli u sigurnije krajeve. Malo je njih preživjelo Austro-turski rat. Ostali su samo oni koji su se sklonili u šume i nepristupačna mjesta, gdje nije zalazila niti austrijska niti turska vojska. Poslije ovog rata, ostale su mnoge pustoseline, neobrađena zemlja, seljaci bez poljoprivrednog alata, stoke, kuća i zgrada. U 55 sela đakovačkog kraja ostalo je 196 domova s nekoliko tisuća stanovnika (duša) i oko 17.000 jutara neobrađene zemlje. Tada ponovo započinje velika seoba bosanskih katolika i nešto pravoslavca u ove krajeve. Vlastelinstvo Bosansko-đakovačke biskupije bilježi da se tada iz sjeverne Bosne i nešto iz dijela srednje iselilo oko 100.000 stanovnika. Od toga na područje Đakova, Levanjske Varoši i Broda, dakle, Vlastelinstva Biskupije oko 30.000 duša. Naročito velika seoba bila je od 1690. do 1700. godine, te od 1716. do 1739. godine, kada je u Bosanskoj posavini bila austrijska vojska i tada je vršeno organizirano preseljenje stanovnika iz Bosne u Slavoniju. Najviše je katolika iseljeno iz oklice Brčkog, Semberije, Dervente, Tinja, tako da su ovdje i danas sačuvani nadimci za pojedine obitelji, Loparići iz Lopara iz Bosne. U početku su doseljenici iz Bosne naseljavali područje bliže Savi,

a kasnije srednju Slavoniju oko Levanjske Varoši, Đakova, Gorjana, Semeljaca i Našica, naseljavajući postojeća mjesta, kasnije pustoseline, zatim su dobivali čestice zemlje i stvarali nova naselja. Oskudnom dokumentacijom, teško je znati koliko je u ovom kraju ostalo preživjelih starosjedilaca, a koliko je doseljenika, jer mnogi stanovnici i danas govore da su starinom iz Bosne. Između starih i novih stanovnika sela u govoru i običajima nije bilo većih razlika. Brzo je došlo do međusobnih veza i postepeno su nestajale razlike. Zavladao je mir i novi stanovnici potakli su velike promjene, obnavlja se gospodarstvo, mnoga neobrađena polja ponovo se obrađuju, povećava se proizvodnja, cvjeta trgovina. Sve ovo iznešeno odnosilo se i na Selce kao i na cijeli kraj.

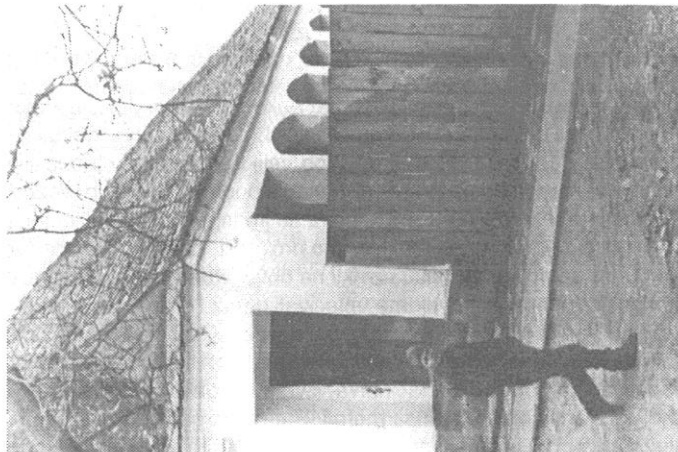
Prvi popis stanovnika, tj. domova i njihovih dobara u Đakovačkom okrugu, poslije odlaska Turaka, obavljen je 1702. godine, a obavila ga je komisija imenovana od austrijskih vlasti radi obaveza koje su stanovnici morali davati vlastelinstvu i novoj vlasti. Tada je i Vlastelinstvo Bosansko-đakovačke biskupije ponovo dobilo svoj posjed oduzet za turske vladavine, a među njima i Selce. Od ranijeg, predturskog vlastelinstva Đakovo, a tijekom formiranja vojne granice 1745. godine, oduzet je Vlastelinstvu posjed od Save do sjeverno od Biđa i Breznice, sa selima: Andrijevcima, Stari Perkovci, Strizivojna, Vrpolje, Kopanica, Miknovci i druga. Selci su ostali u posjedu Vlastelinstva Đakovo.

1702. godine Selci su se nalazili na području crkve Sv. Martina i groblja, graničili s Lazancima (Kondrićem), Gašincima, zatim potokom Kašmilovac, koji se ulijevao u Kaznicu, pustoselinom Komarevcima, Vranović šumom, Bijelim potokom, dalje na Ravnu zemlju i šumu Čret. Drugo selo, Radinovci, nalazilo se na području sadašnjeg sela, graničilo s pustoselinom Draganovci, protezalo se na Emovac, prema Gušici i pustoselini Seletkovci. Vlastelinstvo je koncem 1800. godine, uslijed zaokruženja svojih posjeda Šarviz i Ružinci (Ivandvor) i "ušoravanja" sela i smještaja na prometnicu za Levanjsku Varoš, kao i većeg gospodarskog nadzora, te bolje mogućnosti prisustvovanja vjerskim obredima, preselilo stanovnike do groblja i crkve sv. Martina na sadašnje područje Selaca. 1702. godine oba sela imala su 19 domaćinstava, posjedovala 228 jutara zemljišta, 8 motika vinograda, 292 komada razne stoke i 52 košnice pčela. Na njihovom području bilo je 891 jutro napuštenog zemljišta, a koristili su 705 jutara šuma za ogrijevanje, građu, ispašu i žirenje stoke. Selci su koristili šume Vranović, Guštiče i Čret, a Radinovci šume Banovac i Okrugljak.

Popis ne navodi broj stanovnika, već obitelji i njenog odgovornog starješinu pa je za pretpostviti da su tada živjeli u zadrugama. Ako je svaka obitelj (zadruga) imala 10 članova, selo je imalo 190 duša. Svi stanovnici su Slavonci (Hrvati) katolici. Tada su u Selcima bile slijedeće obitelji (zadruga) s imenima njihovih starješina: Đuzro Đurošević, Andrija Balić, Mihal Kovač (Kovačević), Grga Sobotić, Šimo Matić, Pavo Matić, Petar Magister (vjerojatno Majstorović) i Martin Macokatić. U Radinovcima su bile slijedeće obitelji i njihove starješine: Blaž Ivić, Blaž Brataljenović, Đani Brataljenović, Grgo Živković, Lovro Kraljić, Đuro Augustinović, Mato Brataljenović, Martin Brataljenović, Franjo Živković, Pavo Vranješević i Mato Vidaković. Nakon turske vlasti i smirivanja prilika, dolaze iz bliže i dalje okoline novi stanovnici u Đakovštinu i Selce, dijelom iz Like, a većim dijelom bježeći iz Bosne. Tijekom 18. i 19. stoljeća do 1879. godine doselili su se u Selce, dozvolom vlastelinstva, a po podacima iz gruntnice Đakovo, slijedeće obitelji: Božić, Bročić, Erdelić, Filić, Franić, Glavić, Janković, Ližić, Macić, Martinović, Matokić, Nikolić, Novoselić, Obrovac, Pavlović, Vazić i Vinogradić.

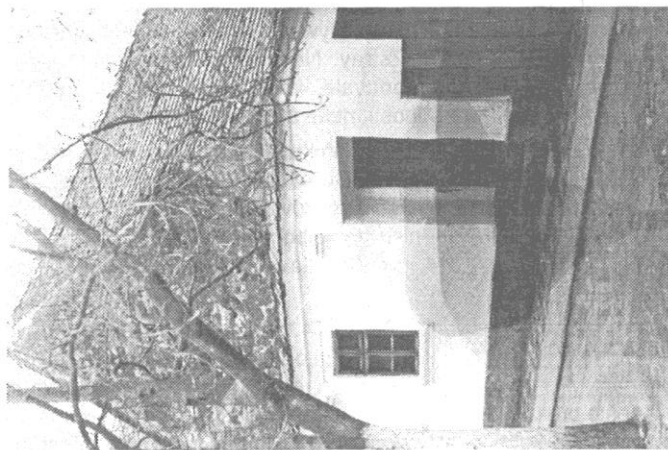
Ulično pročelje
kuća Ive Macokatića, Đakovački Selci, Nazorova ul. 17, 1970.-1971. godine

Dvorišno i ulično pročelje s ulazom
kuća Staže Živković, Đakovački Selci,
Nazorova ul.16, 1970.-1971. godine

Ulično pročelje
kuća Staže Živković, Đakovački Selci,
Nazorova ul.16, 1970.-1971. godine

Ulično pročelje
kuća Staže Živković, Đakovački Selci,
Nazorova ul.16,1970.-1971. godine

* * *

U drugoj polovini 19. stoljeća, osobito nakon 1870. godine, u tijeku razdioba kućnih zadruga i propadnja novonastalih samovlasničkih domaćinstava, dolazi novi val stanovnika, najviše stranaca, Mađara i Nijemaca. Zbog velikih obaveza, otkupa vlastelinskih prava, poreza i nameta, mnoga domaćinstva nisu mogla podmiriti takve obaveze ili nisu vodila računa o posljedicama, zadužujući se, a njihova su imanja bivala zaplijenjena ili su odlazila na dražbu, koju su porezni organi nemilosrdno provodili. Zapravo, poslije razdioba kućnih zadruga, mnogi se samovlasnici nisu navikli na novu situaciju, samostalnu brigu i upravljanje dobivenim posjedom, nisu na vrijeme uplaćivali porez i druga davanja. U zadruzi, u kojoj je živio, njezin se član ni o čemu nije brinuo, osim o poslu koji mu je starješina zadruge odredio, a to je obavljao do kraja svog života. Starješina zadruge ili kućegazda, brinuo se o rasporedu posla, nabavljao za potrebe domaćinstva, izvršavao obveze, brinuo se o dobru gospodarstva, što drugi članovi zadruge nisu morali. Porezni organi koji su obavljali dražbu (ovrhu), procjenjivali su imovinu po niskim cijenama, ne bi li je što prije i lakše prodali, pod izgovorom da nema kupaca i da je imanje u lošem stanju. Obavljanje dražbe iziskivalo je velike troškove koji su često premašili vrijednost dužnikove imovine. To su koristili Nijemci i Mađari iz Bačke i drugih krajeva Mađarske te iz drugih zemalja Austro-Ugarske, koji su prodavali svoja imanja u tim krajevima i za male novce kupovali imanja u našim krajevima, pa tako i u Selcima. Novi val doseljenika, većinom stranaca u Selce, bio je od 1870. do 1900. godine. Tada su dolazile slijedeće obitelji: Abraham, Ambrust, Apari, Armstadt, Arnold, Auston, Bagi, Bajči, Bach, Balaš, Baleznaj, Bažaj, Baner, Becher, Bačvardi, Benke, Bognar, Bohaček, Debre, Devan, Demer, Bohner, Boroš, Buđaki, Cestin, Centner Cinderi, Czender, Czöky, Czikosz, Czizmar, Čeh, Čizmadija, Dreisig, Eberhart, Elmerl, Emon, Engart, Farkaš, Felbinger, Feld, Florentin, Folk, Franzva, Gayer, Gegeš, Geiger, Geiser, Gemeinwischer, Grabl, Grencer, Gerchart, Hamm, Haton, Hartig, Henrich, Höger, Herschperger, Hunde, Jobst, Kantor, Katona, Kiš, Kolar, Krahl, Krimmer, Kovač, Kurtiš, Laki, Labundi, Latzko, Lehrenmajer, Laczi, Lustig, Madats, Mak, Mayer, Maroš, Matchaus, Markus, Mezedy, Miklos, Mitel, Molnar, Mudlic, Mudweil, Muntis, Muzer, Möller, Nagy, Naray, Nebenföhr, Neiller, Nemet, Njul, Oretsz, Odosz, Palosz, Papp, Palaždy, Pavelka, Pfaff, Pelzer, Pfeifer, Pflug, Pfeill, Pilarik, Pinkert, Plančak, Preisig, Pszagy, Raday, Radoje, Raisz, Rammberger, Rede, Reisig, Repinac, Riczs, Rohnert, Rundic, Szabo, Saver, Savina, Seitz, Schehn, Schieber, Schlotter, Schiebl, Sibalín, Speisser, Spiegl, Spreitzer, Strumberger, Smiedt, Steinbach, Szokola, Szebeny, Szöcz, Spietzer, Steinnbinger, Szamonya, Schermman, Szpaly, Schwartz, Tabory, Tabak, Taloszy, Török, Tomaszko, Tommienger, Toth, Uywary, Urbany, Valent, Varaday, Valentin, Weis, Varga, Vilhelm, Wolf, Zimmer, Zsiray. Navedene obitelji nisu cijelo vrijeme živjele u Đakovačkim Selcima, neke su prodavale svoja imanja i selile u druga mjesta. Ukupno je doselila 171 obitelj drugih narodnosti, neke s istim prezimenima.

Mnogo je manje doseljenika iz naših krajeva, a to su obitelji: Balen, Brajković, Brozović, Bobinac, Bukvašević, Đuraković, Đuretković, Gunić, Golac, Jelačić, Kopic, Kladarić, Lukačević, Luketić, Matiević, Matoš, Orešković, Repić, Skrletović, Šimić, Talanić, Zetović, ukupno 22 obitelji. Ni ove obitelji nisu stalno boravile u Selcima i one su se selile, tražeći bolje uvjete života. Od 1900. do 1914. god. doseljavao je manji broj obitelji, vjerojatno je bilo teže doći do kuća i imanja.

Prema statističkim podacima do 1914. godine, odnosno do popisa od 31. 12. 1921. godine, nacionalni sastav u Selcima bio je od ukupno 1.300 stanovnika: 365 — Nijemaca, 292 — Mađara, 14 — Slovaka, 3 — Rusa, 4 — Čeha, ukupno 676 stanovnika stranih narodnosti ili nešto preko 50% stanovnika sela. Po statističkim podacima od 31. 3. 1931. godine Selci imaju 284 kuće za stanovanje, 311 domaćinstava i 1459 stanovnika, od toga na

Mlincu 41, Vrtljaku 10 i Mačkovcu 8 stanovnika. Nacionalni sastav bio je: 677 Hrvata, 411 Nijemca, 303 Mađara, 2 Srbina i 64 stanovnika drugih narodnosti, najviše Slovaka. Zemljišna zajednica Selaca posjedovala je 337 kat. jutara, od toga 215 kat. jutara šume. Ostala 122 kat. jutra bili su pašnjaci i neplodno zemljište. Iz šume zemljišne zajednice Selčani su dobivali drvo za ogrijev i građu, prema urbarskom pravu, a na pašnjacima se napasala seoska stoka.

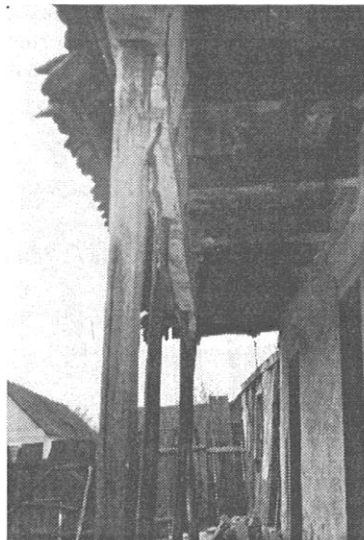
Po statističkim podacima iz 1971. godine, nakon novog vala doseljenika, većinom Hrvata iz Bosne, u Selcima je bilo 415 kuća za stanovanje, sa 452 domaćinstva i 1933 stanovnika.

Gledajući ove podatke možemo zaljučiti da su Selci doživjeli velike promjene u sastavu stanovnika, da je veliki broj tijekom vremena nestao iz sela, dok su drugi doseljivali. Unatoč svim nedaćama koje su pratile selo, njegovo stanovništvo se povećavalo, ekonomski jačalo, nestajalo je neplodno zemljište i livade, a povećavale se oranice zasijane raznim kulturama. Od 1702. godine, kada su Selci imali 19 domaćinstava, povećala su se u 1879. godini na 93, u 1890. god. na 129, u 1921. god. na 350, a u 1971. god. na 452 domaćinstva. Povećavao se i broj stanovnika od 1702. godine, kada su imali oko 190, a 1971. godine 1933 stanovnika. Porast broja domaćinstava naročito je povećan poslije 1848. godine dozvolom razdiobe zadruga, omogućavanjem samovlasničkih odnosa i stvaranjem novih domaćinstava, a slobodna prodaja i kupovanje posjeda omogućio je dolazak novih porodica i stanovnika. Svi stanovnici, bez obzira na nacionalnost, bavili su se ratarstvom i stočarstvom, a samo neki obrtom, koji je odgovarao potrebama stanovnika: kovači, kolari, remenari, brijači, opančari, krojači i drugi. Nijemci i Mađari uglavnom su se bavili ratarstvom, manje stočarstvom, dok su se Hrvati više bavili stočarstvom, svinjogojstvom i govedarstvom.

Prema navedenim podacima, obitelji koje su bile nastanjene u Selcima, Radinovicima od 1702. do 1880. godine bile su katoličke, a neke su se održale do 1980. godine, tj. do današnjeg dana, dok su druge nestale, izumrle ili odselile. U 1980. godini još su postojale obitelji iz 1702. godine i to: Brataljenović s 13 domaćinstava, Ivić s 10, Macokatić sa 4, Maj-

Detalj "trima"
kuća Blaža Ivića, Đakovački Selci,
Nazorova ul. 34, 1970.-1971. godine

Detalj "trima" prema ulici
kuća Blaža Ivića, Đakovački Selci,
Nazorova ulica 34, 1970.-1971. godine

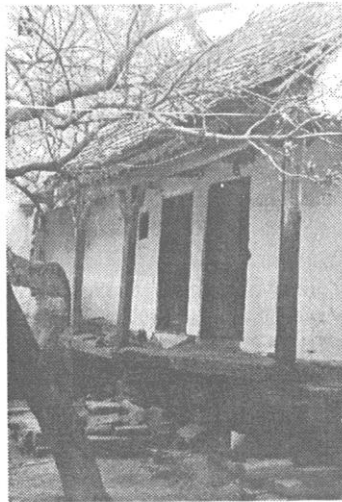
Štala građena brvnima, u pozadini "trim"
kuća Blaže Ivića, Đakovački Selci,
Nazorova ul. 34., 1970.-1971. godine

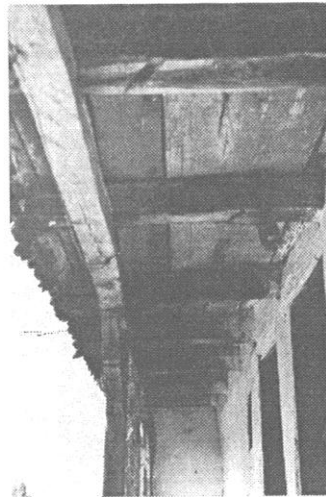
Krušna peć
kuća Blaža Ivića, Đakovački Selci,
Nazorova ul. 34, 1970.-1971. godine

storović s 2, Živković s 11 domaćinstava, ne postoje više u selu obitelji: Balić, Đurošević, Kovačević, Matić, Sobotić, Vidaković i Vranješević. Od 19 obitelji iz 1702. godine, tijekom 271 godine održalo se 5 obitelji, dok je 7 rodova nestalo, tj. ne postoji u selu.

Od rodova koji su se doselili u Selce poslije 1702. do 1879. godine održale su se: Bročić u 2 domaćinstva, Erdelić u 1, Filić u 3, Franjić u 4, Glavić u 2, Ivanović u 3, Laki u 3, Ližaić u 2, Martinović u 2, Nikolić u 15, Novoselić u 2, Obrovac u 11, Pap u 1, Pavlović u 9,

"Trim kućara"
kuća Marije Nikolić, Đakovački Selci,
1970.-1971. godine

Tavanica - detalj "trima"
kuća Marije Nikolić, Đakovački Selci,
Nazorova 28., 1970.-1971. godine

Raković u 4 domaćinstva. Ukupno 15 rodova sa 64 domaćinstva. Nema više u Selcima rodova doseljenih do 1880. godine: Božić, Đurić, Janković, Macić, Matokić, Pejaković, Varzić, Vidaković i Vinogradić, ukupno 9 rodova.

1890. godine atar, tj. područje Đakovačkih Selaca imalo je površinu od 5.046 katastarskih jutara, 178 domaćinstava i 1.064 stanovnika. Pod oranicom je bilo — 2.440 kj, pod vrtovima i voćnjacima — 135 kj, pod livadom — 506 kj, pod vinogradom — 21 kj, pašnjaka je bilo 179 kj, šuma — 1.634 kj i 131 kj neplodne zemlje. Nazivi rudina sačuvani do danas su slijedeći: Butorovi, Dvorišće, Gaj, Gnoišće, Gradišće, Grabovac, Grnica, Guvno, Jelac, Jeličevka, Jardište, Klinovac, Krčevine, Ležaj, Plan, Podoline, Prebilin, Rit, Stan, Stari salaš, Selišće, Šašnjača, Tulek, Uličice, Vrtljak, Vrutak, Zgon. Po podacima od 31. 12. 1895. godine u selu je bilo 370 krava i goveda, 375 konja, 166 koza, 847 krmača i svinja, 2.794 prasaca, 628 ovaca, 31 košnica pčela, zatim 16.591. vočka od kojih 14.839 šljiva.

KUĆNA ZADRUŽNA DOMAĆINSTVA U ĐAKOVAČKIM SELCIMA

O postanku kućnih zadruga, o njihovom životu, te o tome kako i kada su nastajale i razvijale se kao osobita vrsta seljačkih obitelji i gospodarskih zajednica, nije ni do danas dovoljno razjašnjeno. "Ono se gubi u tami povijesti kao i prošlost mnogih običaja, obreda, navika, legendi, priča i dr., što opstoji kao preživjela tradicija i prenosi se s koljena na koljeno" (Pavličević). Jedni smatraju da su one od iskona temeljna porodična zajednica slavenskog uređenja, osobito južnih Slavena. Drugi pak drže da su nastale potkraj srednjeg vijeka pod utjecajem feudalizma, pod pritiskom poreznog sustava i nužde. Razvile su se iz odnosa podanika seljaka i vlastele ili zbog obrane od neprijatelja, a ne kao ostatak rodovskog društva (Pavličević). U Hrvatskoj su postojale dvije teorije o starosti kućnih zadruga i vremenu njihovog nastajanja; prva — prapovijesno rodovska, a druga — feudalna (Pavličević).

Zadružni život temeljio se uglavnom na običajnom pravu, a to znači u nepisanom pravu. Gotovo se nije ništa sačuvalo od pisanih podataka o zadrugama. Uglavnom se u ranijem razdoblju spominju pojedinci ili obiteljska prezimena, ali ne zadruge i njihovo zajedničko vlasništvo na zemlju. U nekim statutima i zakonicima gradova i mjesta srednjeg vijeka sastavljenih na temelju običajnog, a ne rimskog prava, spominju se elementi zajedničkog života, zadružne baštine. O kućnim zadrugama u 19. stoljeću postoji obilje dokumenata. One su ostatak sličnih institucija srednjovjekovnog razdoblja, a o njima se moglo zaključivati na temelju postojećeg stanja ili na temelju predaje, jer drugih materijalnih dokaza nije bilo. To je istraživačima stvaralo brojne poteškoće i navodilo ih na pretpostavku da su zadruge nastale u dalekoj prošlosti. Drugi su dokazivali da su kućne zadruge nastale u feudalno doba, kada su se zbog posebnih uvjeta života, rada, te zbog brojnih obveza prema vlastelinu, odlučili za kolektivni način života. Sam naziv zadruga prvi put se spominje u Krajiškom zakonu 1807. god. za područje Krajine., a u civilnoj Hrvatskoj tek 1861. god. Ranije se spominju kućne komune, dimovi (odžaci), obiteljske baštine i sl.

Kućne zadruge oduvijek su bile životna, radna, proizvodna, potrošačka, vlasnička zajednica više osoba raznih naraštaja, uglavnom rođaka, koji žive na jednoj potkućnici, u istoj kući i na jednom ognjištu, u zajedničkom gospodarstvu i pod upravom Savjeta zadruge. Njega čine svi odrasli članovi koji biraju kućedomaćina — starješinu kao upravitelja zajednice prema

unutra i predstavnika prema vani (vlastima) (Pavličević). Članovima zadruge smatraju se sve osobe koje su u njoj rođene, priženjene, primljene uz ugovor ili prešutni pristanak, ako su dulje u njoj živjeli i privređivali, te i one koje su određene od vlastelina. U pravilu svaka osoba koja je nakon šesnaest godina života u zadruzi živjela najmanje 10 godina postaje njenim članom. Izuzetak su sluge, koji mogu cijeli vijek služiti u zadruzi, a ne mogu postići pravo članstva, jer za svoj rad u zadruzi dobivaju ugovorenu naknadu. Svi potomci navedenih, rođeni u zadruzi, automatski stječu punopravno članstvo zadruge (Pavličević). Sveukupna pokretna i nepokretna imovina, kao i pravo koje zadruga uživa (npr. u zemljišnim zajednicama i sl.) čine jedno dobro i uvode se u zemljišne knjige kao vlasništvo čitave zajednice, bez mogućnosti izdvajanja idealnog dijela imovine, bez ostavinske rasprave nasljednog prava. Sva imovina koja je stečena zajedničkim radom knjiži se u vlasništvo zadruge kao cjelina. U slučaju da svi punopravni članovi zadruge izumru, primjenjuju se propisi općeg građanskog zakonika o nasljeđivanju. Međutim, pojedini članovi zadruge mogu kupiti, dobiti, donijeti u zajednicu pokretna i nepokretna dobra, osebac, kojim slobodno raspoložu, ali uz suglasnost svih članova. Osebačku, svoju zemlju može obrađivati tek onda kada se dogotovi posao na zajedničkoj zemlji. Osebac i sve osobne stvari mogu se oporučno nasljeđivati.

Zadrugom upravlja kućegazda, starješina i kućegazdarica, koje biraju svi odrasli članovi s navršenih 18 godina života. Tek ako se oni ne mogu složiti, gospodara će imenovati općina, ranije vlastelin. O svakom novoizabranom starješini mora zadruga obavijestiti općinu, ranije vlastelina, koji moraju izbor potvrditi. Ako zadruga nema odgovarajućeg muškarca za domaćina, može na to mjesto biti birana žena. Za kućegazdu i gazdaricu ne mogu biti birani rasipnici i neradnici, morao je to biti sposoban organizator posla i pravedan čovjek. Kućegazda, starješina, raspoređivao je posao na skupu svih zadrugara, obično nakon večere, za idući dan ili dane, a temeljno načelo podjele posla bilo je da svaki radi prema svojim sposobnostima i mogućnostima, odnosno uzrastu i spolu. Domaćin je sve poslove nadgledao, upućivao i po potrebi se i sam uključivao tamo gdje je bilo najpotrebnije. Kućegazda je imao ključeve od ambara, smočnice, pivnice, a vodio je zadrugu blagajnu. Svakog je jutro dogovorio s kućegazdaricom što će se pripremiti za jelo i izdao bi potrebnu hranu, piće, novac, a ona bi dalje uređivala s redušama i drugim ženama. Prihodi i rashodi kuće morali su biti javna stvar, i o njima je kućegazda izvještavao svakodnevno Savjet, nakon jela kada je sva družina bila na okupu. On je svake pola godine polagao račun o prihodima i rashodima kojeg su članovi kućnog Savjeta usvajali ili odbijali. U slučaju odbijanja, zakon je predviđao posredovanje i rješenje pred općinskim poglavarstvom (Pavličević).

U zadrugama su postojala uobičajena, nepisana pravila, koja su određivala sve gospodarske i druge poslove, pravo i dužnosti za sve članove. Članovi zadruge mogli su ići u službu izvan zadruge na kraće i dulje vrijeme, mogli su se baviti obrtom, trgovinom, prijevozima, nadničarenjem, otići na školovanje, u grad na rad, ali u svemu su morali imati usmeni pristanak Zadrugnog vijeća ili kućegazde, a nekad i zapisnik u općini. Prihod od tog rada mogao je ići pojedincu ili zadruzi. Takvi poslovi su se obavljali u vrijeme kad nije bilo obaveza na zadrugnim njivama i pašnjacima i kad je bilo viška radne snage ili je trebalo novaca, pa se moglo odstupiti od uobičajenih pravila. Za vrijeme odsutnosti zadrugara, njegova prava u zadruzi su mirovala, pa su se pojedinci često vraćali u zadrugu kao isluženi vojnici i tu čekali smrt. Ako su oni svoju zadrugu od zaslužbe novčano pomogli, povratak je bio normalan, ali u protivnom je bilo svađe i sporova (Pavličević). Posebni problem svake zadruge bili

su neradnici, lijenčine, rasipnici, kradljivci, pijanci, bolesnici i socijalni slučajevi. Zakon iz 1870. god. predviđa "da neposlušne i nepokorne ukućane, dužan je kućegazda, ako su punoljetni, ponajprije opomenuti ili ukoriti, ako su maloljetni, primjerno pokarati i kazniti. Ako to ne hasni, neka ih prijavi občini, koja će se svojski postarati da se proti krivca odmah postupi."

Zadruga je morala obavljati socijalnu, odgojnu, društvenu i druge funkcije za svoje članove. Trebala je odrediti tko će voditi brigu o starima, udovcima, udovicama, nemoćnima, bolesnicima, mentalno zaostalim, dojenčadi i djeci mlađeg uzrasta. Trebalo je štiti žene i djecu kojih su muževi i očevi u vojsci, na izdržavanju kazne u zatvoru ili su invalidi, a i djevojke s vanbračnom djecom. Da bi zadruga mogla uspješno raditi, trošiti, pa i dijeliti zaradeno, morala je imati neka pravila. Prvo je bilo odlučivanje i glasovanje o nekoj stvari, drugo provođenje tih zaključaka, treće podjela viškova rada ili namirivanje gubitaka. Običaj je bio da se prihvaća odluka za koju je bila nadpolovična većina svih zadrugara u Vijeću (Pavličević).

Postojale su razlike u pojedinim zadrugama i teško bi našli "obiteljske zadruge koje su imale posve jednaku strukturu, iste vlasničke odnose, isti poredak u radu i življenju, ne uzevši razliku u broju članova, njihovim rodbinskim odnosima, kakvoći i količini pokretne i nepokretne imovine, kao i drugim svojstvima, koje su prirodno, kod takve zadruge posve individualni" (Gavazzi).

Kad govorimo o vrstama i podvrstama kućnih zadruga imamo cjelovitih, uobičajenih, kojima se članovi bave poljoprivredom i stočarstvom, uz koje su manje uzgojne djelatnosti, vinogradarstvo, voćarstvo, ribarstvo, pčelarstvo, iskorištavanje šuma i sl. Zadrugari su stanovali u istoj kući i kućarima (kiljerima) za pojedine članove, u pravilu za mlade bračne parove. Osim toga, zadruge su imale stanove (kolibe) pored šume i pašnjaka, gdje su živjeli svinjari, govedari, ovčari, konjari. Ti stanovi nisu bili daleko od sela i zadrugne kuće. U vinorodnim krajevima zadruge su imale klijeti za pudare.

Mješovite zadruge bile su one čiji članovi privređuju osim u zadrugi i kao radnici, obrtnici, trgovci, pomoćnici, službenici i drugo, a te su bile većinom u blizini gradova, gdje se moglo naći zaposlenje. To su zadruge druge polovice 19. stoljeća, u vrijeme kad su se zadruge počele raspadati i nestajati.

Osim uobičajenih, nepodijeljenih zadruga, postojale su tajno podijeljene zadruge koje su bile poseban problem. Naime, za diobu je trebalo mnogo toga prikupiti, od dokumenata o zemlji i zadrugama, platiti relativno visoke takse brojnih komisija, mjernika, općinskih gruntovnih i sudskih organa i godinama čekati na red za podjelu — diobu. Zbog toga su se seljaci dijelili sami, bez provođenja tih dioba u katastarskim, gruntovnim i poreznim knjigama. Za vlast su i dalje formalno postojale zadruge i one su se tako tretirale, a u praksi je od jedne kuće i ognjišta postojalo više "dimova" inokosnih obitelji, a ponekad i više malih zadruga. Teškoće su nastupale prilikom plaćanja poreza i prireza, raznih obveza, novačenja vojnika, otplate zajedničkih dugova, svećeničkih davanja i drugih plaćanja. U slučaju prinudne naplate ili ovrhe, vlasti su za troškove čitave zadruge uzeli, npr. kravu ili konja, samo jednoj podijeljenoj grani ili obitelji. Tada je dolazilo do ispada, svađa i sudovanja.

Te razdjelničke zadruge nisu više bile zadruge, nego bivše zadruge, koje su se dijelile u nekoliko manjih zadruga ili inokosnih obitelji, ali su zadržavale neke oznake, poslove, dio posjeda, zgrada, oruđa u zajedničkom posjedu. Često su i dalje stanovali u istoj kući, imali zajedničku šumu, pašnjak, pojilo (bunar), svinjarske stanove, poneke su radile zajednički

zemlju, a prihod dijelili prema sudjelovanju u radu i zemlji. Postojale su kod nekih zajednica mobe, sprege konja, skupne proslave, novčana ispomaganja, podizanje kuća, gospodarskih zgrada i drugo. Te zadruge su se podijelile u miru i poštovanju i postojale još dugo kao duhovna zajednica bliskih rođaka.

Kućne zadruge u Đakovačkim Selcima počivale su na sličnim temeljnim principima života i rada kao i u drugim mjestima civilne Hrvatske i tada Đakovštine. Do 1948. godine vjerovatno su sva domaćinstva u selu, kao i drugim okolnim selima, živjela u zadružnim domaćinstvima, a poslije te godine novim zakonom dozvoljena je dioba i one su se počele osipati i nestajati. Po gruntovnim knjigama iz 1879. godine bilo je 57 domova u kućnim zadrugama, a 35 domaćinstava odijeljeno od zadruga, koja su i dalje živjela u zajedničkoj kući i koristila zajednička dobra. Oni su formalno razdijeljeni, vodili su se kao inokosno samostalno domaćinstvo, a zadržali su zadružne oblike. Osim ovih seljačkih zemljoradničkih domaćinstava, bilo je nekoliko domaćinstava obrtnika, većinom doseljenika.

Popis kućnih zadruga
u Đakovačkim Selcima 1878. godine
s veličinom posjeda, godinom diobe i nasljednicima:

1. Božić zadruga, k. br. 18, gruntovni uložak 18.
Razdijeljena 25. 10. 1883. godine, posjedovala 68 k. j. zemlje.
Zadužena i prodana imovina dražbom 21. 5. 1890. godine za 2.000 forinti, kupio Leopold Kugel iz Đakova.
2. Božić zadruga, k. br. 72, gruntovni uložak 72.
Posjeduje 25 k. j. zemljišta. Dioba 1890. godine, prodano 1891. godine, kupila Roza Schiebl, naslijedila Josipa Schiebl.
3. Brataljenović zadruga, k. br. 13, gruntovni uložak 13.
Posjeduje 80 k. j. zemljišta. Dioba 27. 8. 1899. godine, nasljednici Pavo i Jozo Brataljenović, kasnije naslijedili njihovi sinovi. Prije diobe zadruge bilo je oko 30 duša.
4. Brataljenović zadruga, k. br. 17, gruntovni uložak 17.
Posjeduje 66 k. j. zemljišta. Dioba 21. 5. 1892. godine na dvije zadruge, a ponovna dioba 1940. godine na šest diobenih grana.
5. Bročić zadruga, k. br. 31, gruntovni uložak 31.
Posjeduje 42 k. j. zemljišta. Dioba 1890. godine, nasljednici Franjo i Pavo Bročić, kasnije njihovi sinovi i kćeri. Dio prodan 1911. godine Keisserovima.
6. Đurašević zadruga, k. br. 65, gruntovni uložak 63.
Posjeduje 74 k. j. zemljišta. Dioba 5. 1. 1883. godine, nasljednici prodali posjed 3. 4. 1884. godine za 2.700 forinti Petru i Kati Sić.
7. Đurić zadruga, k. br. 42, gruntovnu uložak 42.

- Posjeduje 35 k. j. zemlje. Vrijeme diobe nepoznato, dio prodan 27. 10. 1891. godine za 750 forinti, kasnije prešlo drugim vlasnicima.
8. Erdelić zadruga, k. br. 53, gruntovni uložak 53.
Posjeduje 15 k. j. zemlje. Dioba 1880. godine, nasljednici prodali posjed 22. 6. 1883. godine Albertu i Šarloti Špicer.
9. Filić zadruga, k. br. 21, gruntovni uložak 21.
Posjeduje 40 k. j. zemlje. Dioba 9. 6. 1885. godine, nasljednici prodali dio 3. 10. 1883. godine za 1.200 forinti Adamu Naraj .
10. Filić zadruga, k. br. 45, gruntovni uložak 45.
Posjeduje 35 k. j. zemlje. Brisano 17. 9. 1887. godine, nasljednik Andrija Filić i drugi. Posjed na dražbi 1898. godine kupio Leopold Kugel.
11. Franić zadruga, k. br. 12, gruntovni uložak 12.
Posjeduje 35 k. j. zemlje. Dioba nepoznata, nasljednici prodali 2. 9. 1883. godine za 1.150. forinti, upisan novi vlasnik Zadruga Glavačević k. br. 122, zadruga brisana 1951. godine.
12. Glavačević zadruga, k. br. 122, gruntovni uložak 311.
Posjeduje 14 k. j. zemlje. Dioba 28. 10. 1940. godine, kada postaju novi vlasnici.
13. Glavić zadruga, k. br. 70, gruntovni uložak 70.
Posjeduje 40 k. j. zemlje. Dioba 8. 6. 1885. godine, nasljednici Božo i Jakob Glavić. Dio prodan 24. 1. 1886. godine Leopoldu Kugelu iz Đakova.
14. Ivanović zadruga, k. br. 35, gruntovni uložak 35.
Posjeduje 46 k. j. zemlje. Dioba 1885. godine, nasljednici prodali 17. 5. 1885. godine za 3.000 forinti Elizabeti Špajzer.
15. Janković zadruga, k. br. 49, gruntovni uložak 49.
Posjeduje 50 k. j. zemlje. Dioba 19. 6. 1893. godine, nasljednici Bono, Jozo i Mijo Janković, koji dio prodaju 23. 1. 1893. godine za 3.400 forinti Ivanu Heršpergeru.
16. Kovačević zadruga, k. br. 56, gruntovni uložak 56.
Posjeduje 56 k. j. zemlje. Dioba 1885. godine, nasljednici prodaju dio 23. 6. 1885. godine za 1.900 forinti Katarini Armstadt.
17. Kovačević zadruga, k. br. 69, gruntovni uložak 69.
Posjeduje 15 k. j. zemlje. Dioba 1880. godine, nasljednici prodaju dio 9. 7. 1883. godine za 450 forinti Luki Đurašević, a on 1907. godine Franji Mutlic.
18. Kovačević zadruga, k. br. 93, gruntovni uložak 93.
Posjeduje 13 k. j. zemlje. Dioba 29. 3. 1897. godine, nasljednik Jakob Kovačević, koji prodaje posjed Jozi Katana i Ivanu Pfaf.
19. Laki zadruga, k. br. 65, gruntovni uložak 65.
Posjeduje 21 k. j. zemlje. Dioba 1875. godine, nasljednici prodali 1880. godine dio Ivanu Štiblu.

20. Lizačić zadruga, k. br. 37, gruntovni uložak 37.
Posjeduje 25 k. j. zemlje. Dioba 1880. godine, nasljednik prodao 22. 10. 1885. godine za 1.060 forinti Margareti Vilhelm.
21. Lizačić zadruga, k. br. 46, gruntovni uložak 46.
Posjeduje 35 k. j. zemlje. Dioba 13. 8. 1895. godine, nasljednik Đuro Lizačić, prodao 17. 5. 1891. godine za 3.061 forintu Leopoldu Kugelu iz Đakova.
22. Lizačić zadruga, k. br. 52, gruntovni uložak 52.
Posjeduje 47 k. j. zemlje. Dioba 15. 12. 1884. godine, nasljednici prodali 28. 8. 1891. godine za 1.500 forinti Jakobu i Tereziji Pelzer.
23. Lizačić zadruga, k. br. 47, gruntovni uložak 47.
Posjeduje 45 k. j. zemlje. Dioba 5. 1. 1898. godine, upisan vlasnik Mato Lizačić koji posjed prodaje 1909. godine Ivanu i Tereziji Nebenfir.
24. Macokatić zadruga, veliki, k. br. 50, gruntovni uložak 50.
Posjeduje 65 k. j. zemlje. Dioba 15. 8. 1898. godine, upisan vlasnik Božo Macokatić, koji dio prodaje za 3.000 forinti Martinu Jobstu.
25. Macokatić zadruga, k. br. 51, gruntovni uložak 51.
Posjeduje 80 k. j. zemlje. Dioba 8. 10. 1899. godine, upisan vlasnik Pero Macokatić, nasljednici ostaju u zadruzi koja je brisana 26. 3. 1923. godine.
26. Macokatić zadruga, k. br. 59, gruntovni uložak 59.
Posjeduje 40 k. j. zemlje. Dioba 1885. godine, nasljednici prodali posjed 17. 8. 1896. godine za 4.370 forinti Alojziju i Kati Šibalin.
27. Macokatić zadruga, mala, k. br. 61, gruntovni uložak 61.
Posjeduje 15 k. j. zemlje. Dioba 3. 1. 1880. godine, nasljednik Jozo Macokatić, od njega nasljeđuju Stipo i Marija Orešković.
28. Majstorović zadruga, k. br. 74, gruntovni uložak 74.
Posjeduje 27 k. j. zemljišta. Dioba 1880. godine, nasljednik prodaje posjed 7. 11. 1883. godine za 1.900 forinti Josipu Talaniću.
29. Majstorović zadruga, k. br. 80, gruntovni uložak 80.
Posjeduje 32 k. j. zemlje. Dioba 1885. godine, nasljednici prodali 13. 5. 1896. godine za 1.511 forinti Franji i Magdaleni Multic.
30. Matokić zadruga, k. br. 64, gruntovni uložak 64.
Posjeduje 30 k. j. zemlje. Dioba 1880. godine, nasljednik prodao 24. 9. 1898. godine za 6.495 forinti Augustu Sić, kasnije naslijedila Katarina Pfajfer.
31. Martinović zadruga, k. br. 67, gruntovni uložak 67.
Posjeduje 15 k. j. zemlje. Dioba 23. 3. 1890. godine, upisan vlasnik Jozo Martinović, koji posjed prodaje 2. 5. 1892. godine Evi Hendrih.
32. Macić zadruga, k. br. 57, gruntovni uložak 57.
Posjeduje 47 k. j. zemlje. Dioba 1887. godine, nasljednik Živko Macić, posjed prodan na dražbi kojeg kupuje Imre Urbanji.

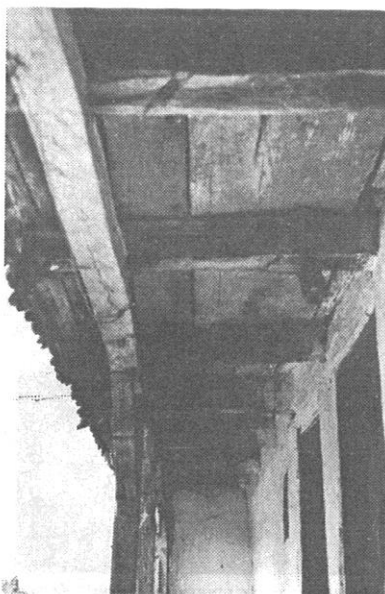
33. Nikolić zadruga, k. br. 23, gruntovni uložak 23.

Posjeduje 42 k. j. zemlje. Dioba 27. 3. 1890. godine, upisan vlasnik Luka Nikolić i drugi.

Stup i dio krovišta - detalj "trima"

kuća Marije Nikolić, Đakovački Selci, Nazorova ul. 28, 1970.- 1971. god.

Detalj "ambara" u dvorištu
kuća Marije Nikolić, Đakovački Selci,
Nazorova ul. 28, 1970.-1971. godine

34. Nikolić zadruga, k. br. 24, gruntovni uložak 24.
Posjeduje 36 k. j. zemlje. Dioba 3. 6. 1890. godine, nasljednici dio prodali Ani Krim-
er.
35. Nikolić zadruga, k. br. 25, gruntovni uložak 25.
Posjeduje 36 k. j. zemlje. Dioba 1875. godine, nasljednik prenio 1894. godine na
Petra i Damjana Kovačević.
36. Nikolić zadruga, k. br. 38, gruntovni uložak 38.
Posjeduje 58 k. j. zemlje. Dioba 30. 12. 1882. godine, nasljednici Bono, Mijo i Anka
Nikolić, nakon njih :Đuro, Božo, Andrija i Ivan.
37. Novoselić zadruga, k. br. 60, gruntovni uložak 30.
Posjeduje 25. k. j. zemlje. Dioba 1896. godine, nasljednik Antun Novoselić, dio
prodan 24. 10. 1899. godine za 1.180 forinti Leopoldu Kugelu.
38. Novoselić zadruga, k. br. 54, gruntovni uložak 54.
Posjeduje 43 k. j. zemlje. Dioba 3. 9. 1892. godine, nasljednik Božo i Andrija No-
voselić, dio prodali 1892. godine Petru Laszi.
39. Novoselić zadruga, k. br. 55, gruntovni uložak 55.
Posjeduje 32 k. j. zemlje. Dioba 1880. godine, posjed prodali na dražbi 5. 7. 1887.
godine za 1.625 forinti Jakobu Špitzer.
40. Novoselić zadruga, k. br. 173, gruntovni uložak 229.
Posjeduje 16 k. j. zemlje. Dioba 3. 9. 1892. godine, nasljednici prodali posjed 9. 1.
1912. godine Stjepanu Kišu i Jakobu Špitzeru.

Dvorišno pročelje s bunarom , desno krušna peć
kuća Franje Obrovca, Đakovački Selci,
Nazorova ul. 103., 1970.-1971. godine
snimio Stjepan Brlošić, ak. kipar

41. Obrovac zadruga, k. br. 20, gruntovni uložak 20.

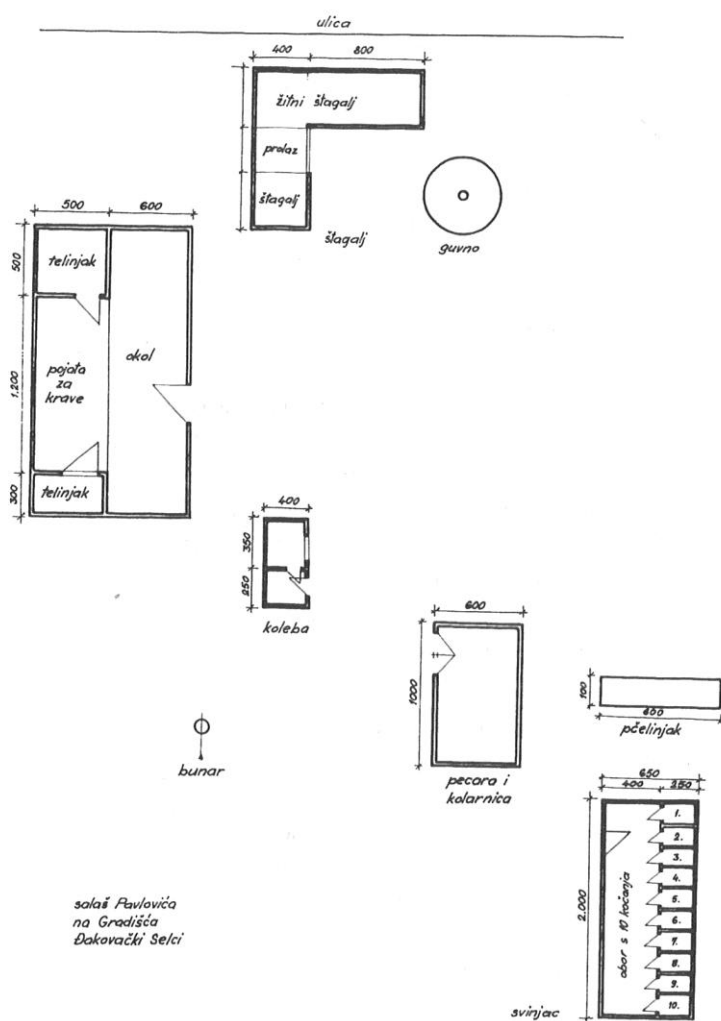
Posjeduje 80 k. j. zemlje. Dioba tajna 1883. godine, gruntovno 23. 2. 1900. godine, nasljednik Antun Obrovac, kasnije Đuro, prodano Adamu Svenda.

42. Papp zadruga, k. br. 83, gruntovni uložak 83.

Posjeduje 27 k. j. zemlje. Dioba 13. 4. 1900. godine, nasljednik Petar Papp, dio prodan 27. 4. 1902. godine za 620 forinti Julijani i Ani Hartig.

43. Pavlović zadruga, k. br. 40, Šigurevi, gruntovni uložak 40.

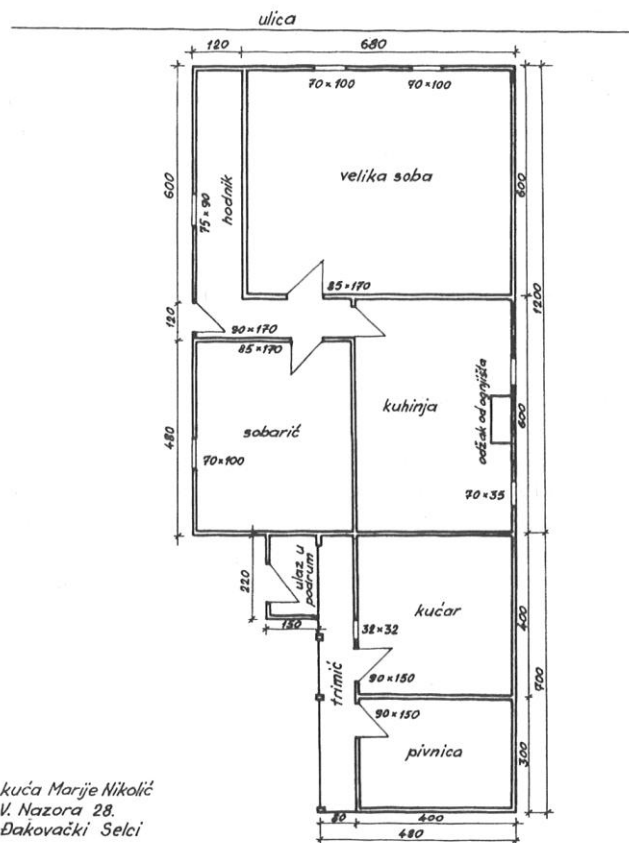
Posjeduje 70 k. j. zemlje. Dioba 7. 10. 1892. godine na dvije zadruge, gruntovni uložak 404 i 74, a 1932. godine ponovna dioba zadruge Pavlović k. br. 40, jer se Pavlović zadruga, k. br. 23, odijelila od zadruge Pavlović k. br. 40.

45. Pejaković zadruga, k. br. 73, gruntovni uložak 73.
Posjeduje 25 k. j. zemlje. Dioba 1880. godine i uknjižuje se novi vlasnik Živković zadruga k. br. 16.
46. Raković zadruga, k. br. 19, gruntovni uložak 19.
Posjeduje 55 k. j. zemlje. Dioba 1880. godine, posjed prodan 21. 3. 1891. godine za 1.500 forinti Franji Rundić.
47. Raković zadruga, k. br. 28, gruntovni uložak 28.
Posjeduje 65 k. j. zemlje. Dioba 12. 5. 1895. godine, nasljednik August Raković i drugi, posjed prodan 13. 12. 1895. godine, kupili Leopold Kugel i Tomo Nikolić.
48. Raković zadruga, k. br. 36, gruntovni uložak 36.
Posjeduje 25 k. j. Brisana diobom zadruga 3. 9. 1892. godine, upisan novi vlasnik Đuro Raković, kasnije prodano Mariji Paloš.
49. Važić zadruga, k. br. 81, gruntovni uložak 81.
Posjeduje 15 k. j. zemlje. Dioba 13. 7. 1885. godine, nasljeđuje Franjo Živković, on i nasljednici prodaju 1891. godine dio Kati Laki.
50. Važić zadruga, k. br. 7, gruntovni uložak 7.
Posjeduje 27 k. j. zemlje. Dioba 1883. godine, prodano na dražbi 20. 2. 1891. godine, kupila za 257 forinti Rozalija Erhard.
51. Vidaković zadruga, k. br. 5, gruntovni uložak 5.
Posjeduje 55 k. j. zemlje. Dioba 1885. godine, nasljednici prodali 5. 3. 1891. godine za 7.350 forinti Josipu i Ani Geisser.
52. Vinogradić zadruga, k. br. 3, gruntovni uložak 3.
Posjeduje 34 k. j. zemlje. Dioba 1890. godine, naslijedio Ivan Vinogradić i drugi, zaduženi i prodano na dražbi 19. 5. 1899. godine, kupio Leopold Kugel.
53. Živković zadruga, veliki, k. br. 10, gruntovni uložak 10.
Posjeduje 85 k. j. zemlje. Dioba 1891. godine, nasljednici Šimo, Đuro i Franjo Živković. Đuro i Franjo prodali 25. 10. 1883. godine za 2.130 forinti Stjepanu Paloš.
54. Živković zadruga, veliki, k. br. 15, gruntovni uložak 15.
Posjeduje 70 k. j. zemlje. Dioba 1880. godine, nasljednici Petar Živković i drugi, dio prodan 1883. godine Janošu Varga i Robertu Devon.
55. Živković zadruga, k. br. 16, gruntovni uložak 16.
Posjeduje 55 k. j. zemlje. Postojala je do 1955. godine, kada je donešenim zakonom brisana.
56. Živković zadruga, k. br. 22, gruntovni uložak 22.
Posjeduje 25 k. j. zemlje. Dioba 1884. godine, posjed prodan dražbom 1. 11. 1890. godine za 900 forinti, kupili Josip i Rozi Franzvay.
57. Živković zadruga, k. br. 56, gruntovni uložak 56.
Posjeduje 50 k. j. zemlje. Posjed zadužen i prodan na dražbi 3. 1. 1881. godine, kupio Baltazar Raumberger.

Od 93 domaćinstva upisana u gruntovne knjige Katastarske općine Đakovački Selci u 1879. godini bilo je 57 zadrugnih domaćinstava. Od tadašnjih 57 zadruga, najduže su se održale; zadruga Brataljenović, stari kućni broj 17, koja je diobom 1940. godine podijeljena na šest diobenih grana, zadruga Franić, stari kućni broj 12, diobom brisana 1951. godine, zadruga Macokatić, stari kućni broj 51, diobom brisana 1929. godine i zadruga Živković, stari kućni broj 16, koja je u Gruntovnici brisana 1955. godine, po tada donešenom zakonu. Diobom se drobio veliki zadrugni posjed i stvarala mala, sitna gospodarstva, na kojim većina samovlasnika, sitnih posjednika nije mogla živjeti, nego samo životariti, te bila prisiljena prodavati, tj. iznajmljivati svoju radnu snagu u napolici, arendi ili u nadnici, većinom na gospodarstvu vlastelinstva Biskupije Đakovo ili vlasnika većih posjeda u selu. Ranije su kućne obiteljske zadruge, ovisno o broju članova i radno sposobnih imale što vlastite, što na uživanju, odvodnjavanjem, krčenjem ili su na drugi način privađali poljoprivrednoj kulturi. Zadruga Brataljenović imala je 158 kat. jut. zemlje, zadruga Raković 127 kat. jut., zadruga Nikolić 150 kat. jut., zadruga Lizačić 152 kat. jut., zadruga Macokatić 170 kat. jut., dok je zadruga Živković imala 290 kat. jut. zemlje. Do sto katastarskih jutara zemlje imala je zadruga Filić 75 kat. jut., zadruga Kovačević 83 kat. jut., zadruga Novoselić 97 kat. jut., zadruga Pavlović 70 kat. jut., zadruga Obrovac 80 kat. jut. i druge.

Diobom su na posjedu nekad velikog zadrugnog gospodarstva izrasla mala domaćinstva, koja su se i dalje "drobila" i 1975. godine bilo je 13 domaćinstava Brataljenović, 4 domaćinstva Raković, 11 domaćinstava Obrovac, 15 domaćinstava Nikolić, 9 domaćinstava-

kuća Marije Nikolić
V. Nazora 28.
Đakovački Selci

va Pavlović, 11 domaćinstava Živković. Druga domaćinstva bivših članova kućnih zadruga bila su malena, brojala su jedno do dva domaćinstva ili su iz sela nestali, izumiranjem, ostali bez potomaka ili odselili iz mjesta.

Dioba kućnih obiteljskih zadruga, vršena poslije 1848. godine u Đakovačkim Selcima, imala je teške posljedice za kasniji život bivših članova zadruga. Diobom su cijepane okućnice (numera), dijelila se zemljišta, oranice, livade, pašnjaci, voćnjaci, stoka, poljoprivredni alat, rušile se kuće i gospodarske zgrade za gradnju novih domova i gospodarskih zgrada. Tako su od ranije cjelovitog gospodarstva s mogućnosti opstojanja i relativno dobrog života zadrugara, nastala sitna, mala domaćinstva, nespremna za opstanak u nastaloj situaciji. Novom domaćinstvu manjkalo je mnogo toga što je vlasnik teško mogao nabaviti. U želji za boljim samostalnim životom i slobodnim raspolaganjem imovinom, bivši zadrugar, sada samovlasnik, bio je prisiljen tražiti novac u banci ili kod bogatog trgovca, te zaduživati imanje, koje je uslijed nespremnosti ili nemogućnosti izvršavanja obaveza, odlazilo na dražbu te se slabo prodavalo po vrlo niskoj cijeni. Takva imanja kupovali su većinom stranci. Naši ljudi, starijosjedioci nisu, osim nekih, kupovali imovinu na dražbi, zbog "sramote kupovanja tuđe muke i tjeranja svog seljana na prosjački štap" s kojim su bili svi u rodbinskim vezama. Može bitnim domaćim kupcima našeg naroda manjkala su novčana sredstva do kojih se teško dolazilo, a seljak poučen iskustvom drugih, nije se volio zaduživati, jer nije bio siguran da će dug vratiti, tj. namiriti.

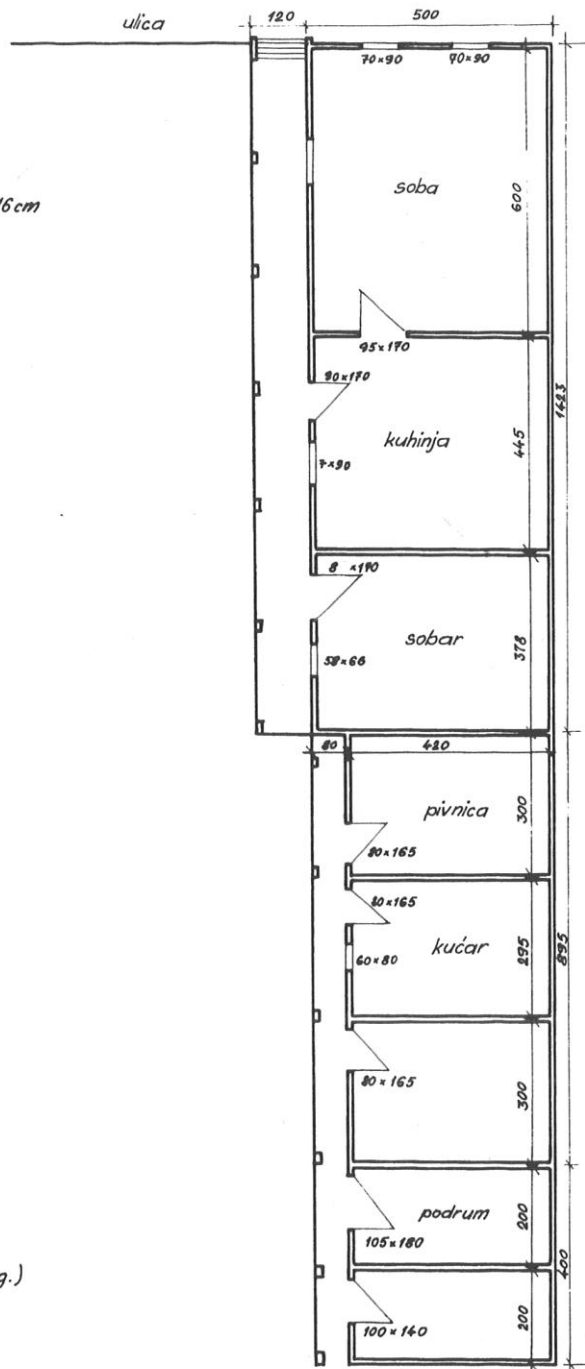
Sve ovo pokazuje da su diobe kućnih obiteljskih zadruga u Đakovačkim Selcima, kao i u drugim mjestima, rušile običaje i patrijahalni život sela, a da su tome pogodovali novi zakoni. Željom za samostalnošću zadrugara, za slobodnim raspolaganjem imovinom, za osobnim vlasništvom, intenzivnijom proizvodnjom, a i neslogom zadrugara, one su, kao ostaci starog, morale nestati u prijelaznom razdoblju. Prema novom kapitalističkom ustrojstvu, morale su prolaziti trajnu krizu prijelaznog razdoblja. To prijelazno razdoblje nastojalo se riješiti u okviru opće modernizacije društva — odozgo, po zakonskim propisima i uredbama, bez uvažavanja domaćih specifičnosti, koje su u pojedinim dijelovima bile nedorečene, te je nastala prava zbrka u njihovom provođenju (Pavličević).

Pokušalo se zaustaviti diobe i onemogućiti osiromašenje sela i porast socijalne bijede posebnim odlukama o minimumu zemljišta za domaćinstva, kako bi mogla preživjeti. Diobe i loše stanje sela, pojačavala je tadašnja agrarna kriza, jer "što je kriza bila intenzivnija, zadruge su se više dijelile".

Posljedice dioba kućnih zadruga, njihovo nestajanje, osiromašavanje sela, možemo pratiti prema statističkim podacima, o stanovništvu sela, prinosima, broju stoke, seobama, iseljavanju, prodaji i promjeni vlasništva zemlje, doseljavanju drugih obitelji, osobito stranaca i stvaranju novih domaćinstava. Moramo istaći da su se zadruge dijelile oduvijek i da je to bila prirodna pojava, kad je "prerasla brojem mogućnosti zadovoljavanja zemljišne potrebe njenog članstva". Zadruge su oduvijek bile živ organizam koji se prilagođavao vremenu i prostoru, dakle geo-političkim i gospodarskim uvjetima i prema njima su nastajale, bujale, opadale ili nestajale" (Pavličević).

snimio fotografije — Stjepan Brlošić, ak. kipar, 1970.-1971. godine
crtao prema skicama S. Brlošića — Tvrtko Kralik, MSO, Osijek

temelj: 70 cm visine
 pocjek: hrast 20x16 cm
 stupovi: 30x14 cm
 zidovi: 15 cm

kuća Ivić
 V. Nazora 34. (1970.g.)
 Đakovački Selci

LITERATURA

GRADA

1. Dragutin Pavličević, Hrvatske kućne zadruge: I. (od 1881.). — Zagreb: Sveučilišni nakladni zavod Liber, 1989.
2. Zakon o zadrugama s novelom. — Zagreb: Akademsko knjižara Gjuro Trapinac, 1902.
3. Ognjeslav Utješinović Ostrožinski, Kućne zadruge: Vojna krajina. — Zagreb: Školska knjiga; Stvarnost, 1988.
4. Josip Bösendorfer, Agrarni odnosi u Slavoniji. — Zagreb: Izdavački zavod JAZU, 1950.
5. Milko Cepelić; M. Pavić, Josip Juraj Strossmayer: — Biskup Bosansko-đakovački i srijemski 1850. — 1900. — Zagreb: 1900. — 1904.
6. Ive Mažuran, Popis zapadne i srednje Slavonije 1698. i 1702. godine. — Osijek: Historijski arhiv, 1966.
7. Izvještaji Županije virovitičke. — Osijek, 1885. — 1914.
8. Stjepan Pavičić, Podrijetlo naselja i govora u Slavoniji. — Djela JAZU, 1953, 47.
9. Milenko Filipović, Kućne zadruge. — Enciklopedija Jugoslavije, 8, 573-576.
10. Rudolf Bičanić, Agrarna kriza 1871- 1895. — Zagreb: str. 573-576, 1937.
11. Opća državna statistika, definitivni rezultati popisa stanovništva 1931. — Državni statistički zavod
12. Statistički godišnjak, Zagreb — 1890. — 1971.
13. Godišnjak Banovine Hrvatske, 1938.- 1940. - Zagreb: — 1940.
14. Grunтовница Đakovo, Katastarska općina Đakovački Selci, Izvodi
15. Izjave starijih stanovnika Đakovačkih Selaca, 1970. godine

STJEPAN BRLOŠIĆ

SAŽETAK

KUĆNE ZADRUGE I NJIHOVE DIOBE U ĐAKOVAČKIM SELCIMA U 19. STOLJEĆU

Stanovništvo Đakovačkih Selaca., od prvog spomena mjesta, pa sve do sada, doživljavalo je velike promjene, ne samo u broju stanovnika i domaćinstava, već i u nacionalnom sastavu, društvenim odnosima, gospodarstvu, tehničkom napretku, govoru i u drugim oblastima.

Do 1848. godine svi su stanovnici bili Slavonci (Hrvati), rimokatolici. Nacionalni sastav se mijenja kada su novonastala samovlasnička domaćinstva propala, a njihova imanja kupovali stranci, Nijemci i Mađari. Do 1878. godine i ukinuća kmetstva svi su stanovnici živjeli u kućnim obiteljskim zadrugama, koje su se nakon tog vremena, novim zakonskim propisima, počele dijeliti.

Zadruga je bila životna, radna, proizvođačka, potrošačka, vlasnička zajednica, više osoba raznih naraštaja i to uglavnom rođaka, koji žive na jednoj okućnici, u istoj kući i na jednom ognjištu, u zajedničkom gospodarstvu i pod upravom Savjeta zadruge. Obavljala je socijalne, odgojne, društvene i druge funkcije za svoje članove.

Diobe kućnih obiteljskih zadruga u Đakovačkim Selcima imale su teške posljedice za kasniji život bivših članova zadruga. Od ranije cjelovitog gospodarstva i mogućnosti opstojanja i relativno dobrog života zadrugara, nastala su sitna mala domaćinstva, nesposobna za opstanak u novonastaloj situaciji. Rušio se običaj i patrijahalni život sela, a zadruge su kao ostaci starog prolazile krizu tog prijelaznog razdoblja. Tome su pogodovali doneseni zakoni koji su to htjeli riješiti u okviru opće modernizacije društva. Osiromašenje sela i socijalnu bijedu pokušalo se zaustaviti odlukama vlade o minimumu zemljišta za domaćinstvo, ali bez većeg uspjeha, te se kriza na selu nije mogla zaustaviti.

STJEPAN BRLOŠIĆ

ZUSAMMENFASSUNG

HAUSGENOSSENSCHAFTEN UND DEREN TEILUNGEN IN ĐAKOVAČKI SELCI IM 19. JAHRHUNDERT

Die Einwohner der Ortschaft Đakovački Selci erlebten seit der ersten Orsterwähnung große Änderungen nicht nur in Bezug auf die Einwohner - und Haushaltszahl sondern auch in Bezug auf die nationale Zusammensetzung, die gesellschaftlichen Beziehungen, die Wirtschaft, den technischen Fortschritt, die Sprache und andere Gebiete.

Bis 1848 waren alle Einwohner Slawonier (Kroaten), Katholiken. Die nationale Zusammensetzung änderte sich, als die neuentstandenen Einzeleigentümerhaushalten zugrunde gingen. Diese Vermögen kauften Fremde - Deutsche und Ungarn. Bis zum Jahre 1878 und der Aufhebung der Leibeigenschaft lebten alle Einwohner in familiären Hasgenoossenschaften, die nach einiger Zeit durch die neuen gesetzlichen Vorschriften geteilt wurden.

Die Genossenschaft war eine Lebens-, Arbeits-, Produktions-, Verbraucher-, Eigentümergeinschaft von mehreren Personen verschiedener Generationen und zwar hauptsächlich von Verwandten, die auf einer Hofreite, in demselben Haus und Herd, auf gemeinsamen Hof und unter der Verwaltung des Genossenschaftsrates lebten. Die Genossenschaft verrichtete für ihre Mitglieder soziale, erzieherische, gesellschaftliche und andere Funktionen.

Die Teilung der familiären Hausgenossenschaften hatte in Đakovački Selci schwer Folgen auf das spätere Leben der ehemaligen Mitglieder der Genossenschaften. Aus dem früher vollständigen Hof mit der Existenzmöglichkeit und dem relativ guten Leben der Genossenschaftsmitglieder entstanden kleine für die Existenz in der neuentstandenen Situation unfähige Haushalte. Die Sitten und das patriarchale Dorfleben wurden zerstört. Als Reste der alten Zeiten gingen die Genossenschaften durch die Krise dieser Übergangszeit. Dieser Situation entsprachen auch die erlassenen Gesetze, die Probleme im Rahmen der allgemeinen Modernisierung der Gesellschaft erledigen wollten. Der Verarmung des Dorfes und der sozialen Not versuchte man durch Beschlüsse der Regierung über das Grundstückminimum für den Haushalt entgegenzukommen, aber ohne bedeutenden Erfolg, so daß die Krise im Dorf nicht aufzuhalten war.